

Δ'. ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

§ 59. Ὁ τύπος τῶν γενικῶν καταφατικῶν κρίσεων εἶναι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνακριβής, ἐφ' ὅσον κατὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα, ὡς εἶδομεν § 48, δὲν εἶναι αἱ γενικαί, ἀλλ' αἱ εἰς ταύτας ὑπαγόμεναι καθ' ἕκαστα ἔννοιαι, κατηγοροῦνται τὰ τῶν γενικῶν ἔννοιῶν κατηγορούμενα. Ἡ κρίσις: Πᾶν σῶμα ἔχει χρῶμα, εἶναι κατὰ τοῦτο λογικῶς ἐσφαλμένη καθότι πᾶν σῶμα δὲν ἔχει χρῶμα ἐν γένει ἀλλ' εἶναι ὠρισμένως ἢ ἐρυθρὸν ἢ πράσινον ἢ κυανοῦν κτλ. Οὕτως ἡ ἀνωτέρω γενικὴ καταφατικὴ κρίσις μεταπίπτει εἰς τὴν διαζευκτικὴν κρίσιν.

§ 60. Λογικὴ σημασία τῆς διαζευκτικῆς κρίσεως εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἐὰν εἰς γένος τι προσιδιάζει ἡ γενικὴ ἔννοια K ὡς κατηγορούμενον, εἰς ἕκαστον τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου προσιδιάζει ἀναγκαίως ἓν ἐκ τῶν τοῦ K εἰδῶν: κ^1 κ^2 κ^3 κ^4 κτλ. ὡς κατηγορούμενον. Ἐὰν εἰς τὸ γένος σχῆμα προσιδιάζει ὡς γνώρισμα τοῦ βάρους αὐτοῦ τὸ γενικὸν κατηγορούμενον ἐπιφάνεια περιορισμένη, εἰς ἕκαστον τῶν ὑπὸ τὸ γένος ἐκεῖνο ὑπαγομένων εἰδῶν τῶν σχημάτων προσιδιάζει ἐν εἶδος τῆς ἐν γένει περιορίσεως τῶν ἐπιφανειῶν. Οὕτω μία τάξις σχημάτων περιορίζεται ὑπὸ τριῶν καὶ μόνον ὑπὸ τριῶν γραμμῶν, ἑτέρα ὑπὸ τεσσάρων ἀποκλειστικῶς, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Ἐπίσης ἐὰν πᾶσα γραμμὴ ἔχει σχῆμα ἐν γένει, αἱ καθ' ἕκαστα γραμμαὶ εἶναι κατ' ἀνάγκην ἢ εὐθεῖαι ἢ καμπύλαι.

§ 61. Προσέτι ὅμως ἔγκειται ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς διαζευκτικῆς κρίσεως ὅτι, ἐὰν ἐν ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν: κ^1 κ^2 κ^3 κτλ. τῶν ἀποτελούντων τὸ γένος K , ἀνήκει ἀληθῶς εἰς τὸ ὑποκείμενον Υ , ὡς ἴδιον αὐτοῦ κατηγορούμενον, τότε πάντα τὰ λοιπὰ ἀποκλείονται ἀπ' αὐτοῦ: Ἐκαστον σῶμα, ὡς τοιοῦτον, εἴμπορεῖ νὰ ἦναι ἢ ἐρυθρὸν ἢ πράσινον ἢ κυανοῦν. Ἀλλ' ἐὰν εἶναι πράγματι κυανοῦν, δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἦναι οὔτε ἐρυθρὸν οὔτε πράσινον κτλ. Ἡ τοιαύτη τῶν διαζευκτικῶν κρίσεων σημασία κανονίζεται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ τρίτου ἢ μέσου ἀποκλείσεως.

§ 62. Ἡ ἀρχὴ τῆς τοῦ μέσου ἢ τρίτου ἀποκλείσεως ἀποφαίνεται, ὅτι καθ' οἰουδήποτε ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου ἐν καὶ τὸ αὐτὸ κατηγορούμενον ἢ καταφάσκειται ἢ ἀποφάσκειται. Τρίτον τι ἐνδεχόμενον μεταξύ τῶν δύο τούτων περιπτώσεων δὲν δύναται νὰ νοηθῇ· ἀφοῦ ἢ μὲν ἄρσις καταφασκομένου τινός εἶναι τοῦτ' αὐτὸ ἀπόφασις αὐτοῦ, ἢ δὲ θέσις ἀποφασκομένου τινός τοῦτ' αὐτὸ κατάφασις τοῦ ἰδίου, τρίτη τις δυνατότης δὲν εἴμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ.

§ 63. Δυναμίαι τῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως, ἐὰν ἔχωμεν δύο κρίσεις, ἐξ ὧν ἢ μία ἀποδίδει εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον αὐτὸ τοῦτο τὸ κατηγορούμενον, ὅπερ ἢ ἕτερα ἀρνεῖται, συμπεραίνομεν ἀναγκαίως, ὅτι μία τῶν κρίσεων τούτων εἶναι ἀληθής· ὅτι ἐπομένως ἐκ δύο ἀπολύτως ἀντιφατικῶν κρίσεων, ἐὰν ἀληθεύει ἢ πρώτη, ψεύδεται ἢ δευτέρα, καὶ ἐὰν ἀληθεύει ἢ δευτέρα ψεύδεται ἢ πρώτη: Ὁ πρὸ τοῦ δικαστηρίου κατηγορούμενος ἢ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἔνοχος. Ἐὰν ἀληθεύει τὸ ὅτι εἶναι, ψεύδεται τὸ ὅτι δὲν εἶναι· καὶ ἐὰν ἀληθεύει τὸ ὅτι δὲν εἶναι, τότε ἀναγκαίως ψεύδεται τὸ ὅτι εἶναι ἔνοχος.

Καὶ ναὶ μὲν ἐνδέχεται νὰ κρίνωσιν οἱ δικασταὶ περὶ τινος πράξεως, ὅτι οὔτε ἀπολύτως ἔνοχος, οὔτε ἀπολύτως ἀθώα εἶναι, οὕτως ὥστε, ἐναντίον τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως, μία καὶ ἡ αὐτὴ πράξις νὰ φαίνεται ὅτι καὶ εἶναι καὶ δὲν εἶναι ἔνοχος. Ἀλλ' ἢ ἀντίφασις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἐπειδὴ ἐν παρομοίαις περιπτώσεσιν ἢ πράξις τοῦ κατηγορουμένου, δηλαδὴ τὸ ὑποκείμενον καθ' οὗ καταφάσκονται δύο ἀντιφατικὰ κατηγορούμενα συγχρόνως, δὲν εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἡ πράξις διαιρεῖται, καὶ κατὰ μὲν τοῦ ἐνός μέρους τῶν στοιχείων αὐτῆς ἀποδίδεται τὸ ἐν, κατὰ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον τῶν ἀντιφατικῶν κατηγορουμένων. Ἡ πράξις εἶναι σύνθετος καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει τῶν δικαστῶν ἐξαγγέλλονται, εἰς μίαν συνεπτυγμέναι, δύο κρίσεις περὶ δύο λογικῶς διαφόρων ὑποκειμένων. Κατὰ ταῦτα:

§ 64. Διαζευκτικαὶ κρίσεις ὀνομάζονται ἐκεῖναι, δι' ὧν ἐξαγγέλλονται δύο ἢ πλείονες ἀντίθετοι ἔννοιαι ὡς δυνατὰ κατηγορούμενα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, οὕτως ὥστε, εἰ ἐν ἐξ αὐτῶν κατηγορηθῆ ὀριστικῶς κατὰ τοῦ ὑποκειμένου, πάντα τὰ λοιπὰ ἀποκλείονται. Οὕτως: Ἡ τροχιά τούτου τοῦ κομήτου εἶναι ἢ παραβολή ἢ ἔλλειψις ἢ ὑπερβολή. Ἡ τομὴ τοῦ ἐπικού στίχου εἶναι ἢ πενθημιμερής ἢ ἐφθημιμερής.— Αἱ διὰ τοῦ ἢ ἐκφερόμεναι ἔννοιαι ὀνομάζονται τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως. Ἐν τούτοις ἢ διαζευξίς δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἐν τῷ ὑποκειμένῳ τῆς κρίσεως, καὶ τότε ἔχομεν ἐν αὐτῇ τὰ δυνατὰ ὑποκείμενα ἐνὸς γνωρίσματος, τὸ ὁποῖον, εἰ κατηγορηθῆ ὀριστικῶς καθ' ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, ἀποκλείεται ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων. Ὡς: Ἡ ὁ Πέτρος ἢ ὁ Παῦλος ἦτο ὁ ἐνθερμότερος τῶν ἀποστόλων· ἢ ἠφαιστειώδεις ἐκρήξεις ἢ γεωλογικαὶ καθιζήσεις προξενούσι τοὺς σεισμούς.

§ 65. Ἡ αὐτὴ κατὰ τύπον ἀλλὰ διάφορος τῆς διαζευκτικῆς κατὰ τὴν σημασίαν εἶναι ἢ **διαιρετικὴ κρίσις**, καθότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως εἶναι τὰ δυνατὰ γνωρίσματα τοῦ βάθους τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ δύναται νὰ ἦναι οἰουδήποτε πλάτους. Ἐνῶ ἐν τῇ διαιρετικῇ τὰ διεζευγμένα μέλη εἶναι τὰ εἶδη, ἐξ ὧν συνίσταται ἢ γενικὴ τοῦ ὑποκειμένου ἔννοια, καὶ τὰ ὁποῖα, ὁμοῦ λαμβανόμενα, ἀποτελοῦσι τὸ πλάτος αὐτῆς. Οἷον: Τὰ κανονικὰ σώματα εἶναι ἢ τετράεδρα ἢ κύβοι ἢ ὀκτάεδρα ἢ δωδεκάεδρα ἢ εἰκοσάεδρα. Τὰ τρίγωνα εἶναι ἢ ἰσόπλευρα ἢ ἰσοσκελῆ ἢ σκαληνά. Ἡ ποίησις εἶναι ἢ ἐπικὴ ἢ λυρική ἢ δραματική.

§ 66. Διὰ νὰ ἦναι ὀρθὴ ἢ διαζευκτικὴ κρίσις πρέπει τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως ὄχι μόνον νὰ ἦναι ἀληθῶς ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλας ἔννοιαι, ἀλλὰ καὶ ἢ ἀπαρίθμησις αὐτῶν νὰ ἦναι πλήρης. Ἐὰν εἶπω: Τὸ σῶμα τοῦτο εἶναι ἢ στερεὸν ἢ ὑγρόν, δὲν λέγω τι τελείως ὀρθόν, διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σῶμα δυνατόν νὰ ἦναι ἀέριον. Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὴ διαζευκτικὴ κρίσις: Τὰ βιβλία εἶναι ἢ τερπνὰ ἢ ὠφέλιμα. Διότι ὑπάρχουσι τινὰ τὰ ὁποῖα

εἶναι καὶ τερπνὰ καὶ ὠφέλιμα. Τὰ περὶ ποσοῦ καὶ ποιοῦ κατηγορικῶν κρίσεων εἰρημένα ἰσχύουσι καὶ διὰ τὰς διαζευκτικὰς.

§ 67. **Σύνθετοι κατηγορικαὶ κρίσεις** εἶναι ἐκεῖναι, δι' ὧν ἀποδίδονται εἰς ἓν ἢ πλείονα ὑποκείμενα ἓν ἢ πλείονα κατηγορούμενα συγχρόνως. Οἱ δόρυφόροι στρέφονται καὶ περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄξονας καὶ περὶ τοὺς οἰκείους πλανήτας καὶ περὶ τὸν ἥλιον. Οἱ σπόγγοι καὶ τὰ κοράλλια, εἶναι ζώοφυτα. Καὶ ὁ γαλαξίας καὶ ἄλλα τινὰ νεφελώματα ἀπαρτίζονται ἐκ πολυπληθῶν ἀπώτατων ἀστέρων. Καὶ τέλος : Ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ μόλυβδος καὶ ὁ λευκοσίδηρος εἶναι ἄφθονα, ἐφθηνὰ καὶ χρήσιμα μέταλλα.—Τοιαῦται κρίσεις ὀνομάζονται **θετικαὶ συμπλεκτικαὶ** κρίσεις καὶ δύνανται ν' ἀναλυθοῦν εἰς τόσας ἀπλᾶς, ὅσα εἶναι τὰ κατηγορούμενα ἢ τὰ ὑποκείμενα αὐτῶν, ἢ εἰς δις τόσας, ἐὰν ἡ σύνθεσις εὐρηται ἓν τε τοῖς ὑποκειμένοις καὶ τοῖς κατηγορουμένοις. Οὕτως ἡ τελευταία ἐξ αὐτῶν περιέχει 16 ὄλας ἀπλᾶς κρίσεις. Δι' αὐτῶν ἐπιτυχάνεται κυρίως ἡ πλήρης ἀπαρίθμησις τῶν γνωρισμάτων τοῦ βάθους ἐννοίας τινὸς ἢ τῶν ἐννοιῶν, εἰς ἃς ἀνήκει γνωρισμὰ τι ἀπὸ κοινοῦ. Ἐπίσης σύνθετοι κρίσεις εἶναι καὶ αἱ **ἀρνητικαὶ συμπλεκτικαὶ** κρίσεις, οἳαί εἰσιν αἱ : Τὰ ζώοφυτα δὲν εἶναι οὔτε φυτὰ οὔτε ζῶα. Ἡ νυκτερίς δὲν εἶναι οὔτε πτηνὸν οὔτε ἑρπετόν· καί· Οὔτε ὁ πλοῦτος οὔτε ἡ παιδεία ὠφελεῖ ἄνευ ἀρετῆς.

§ 68. **Σύνθετοι ὑποθετικαὶ κρίσεις** σχηματίζονται ἐκ τῶν ἀπλῶν ὁσάκις ὀρίζονται αἱ καθ' ἕκαστα περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ ἐπόμενον ἀκολουθεῖ ἢ δὲν ἀκολουθεῖ εἰς τὸ ἡγούμενον· ἢ ὁσάκις ἀριθμοῦνται αἱ συνέπειαι αἱ εἰς μίαν ὑπόθεσιν ἀκολουθοῦσαι. Π. χ. Δύο τρίγωνα εἶναι ἐφαρμόσιμα, ὅχι μόνον ἐὰν δύο αὐτῶν πλευραὶ μετὰ τῆς μεταξὺ γωνίας εἶναι ἴσαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν εἶναι καὶ αἱ τρεῖς αὐτῶν πλευραὶ, καὶ ἐὰν μία πλευρὰ καὶ δύο γωνίαι, καὶ ἐὰν δύο πλευραὶ καὶ ἡ ἀπέναντι τῆς μεγαλητέρας αὐτῶν γωνία εἶναι κατὰ σειράν ἴσαι· ἢ· Ἐὰν ἔθνος τι οὔτε φυσικὰ προϊόντα πολύτιμα παράγει, οὔτε

γεωργεῖ, οὔτε κτηνοτροφεῖ, οὔτε βιομηχανίαν ἀσκεῖ, τὸ ἔθνος τοῦτο δὲν ἔχει ἐμπόριον· ἢ: Ἐὰν δύο τρίγωνα εἶναι ἐφαρμόσιμα, εἶναι τόσον αἱ ἀνάλογοι αὐτῶν πλευραὶ, ὅσον καὶ αἱ ἀνάλογοι γωνίαι καὶ αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῶν ἴσαι· ἢ διαζευκτικῶς: Ἐὰν ὁ κόσμος οὗτος ἔχει μίαν ἀρχήν, τότε ἐκτίσθη ἢ ἐκ τυχαίων συμπτώσεων τῶν τῆς ὕλης στοιχείων, ἢ ἐκ φυσικῶς ἀναγκαίων αὐτῶν συνδυασμῶν, ἢ ἐκ προθέσεως πρὸς ὠρισμένον τινὰ σκοπὸν ἀποβλεπούσης.

§ 69. Ἐὰν συνοψίσωμεν τὰς διαφορὰς τῶν κρίσεων ὡς πρὸς τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιόν, ἔχομεν, ἐξαιρέσει τῶν ἀτομικῶν, τὸ ἐπόμενον αὐτῶν διάγραμμα.

Κρίσεις	{	γενικαὶ	{	καταφατικαὶ	Α
				ἀποφατικαὶ	Ε
		μερικαὶ	{	καταφατικαὶ	Ι
				ἀποφατικαὶ	Ο

Τὰ ἀπέναντι τοῦ σχήματος κεφαλαῖα γράμματα, εἰλημμένα ἐκ τῶν λατινικῶν ῥημάτων *Afirmo* καὶ *negō*, δηλοῦσι τὸ τε ποιόν καὶ τὸ ποσὸν τῶν κρίσεων συγχρόνως, κατὰ τὸν μνημοτεχνικὸν στίχον τῶν σχολαστικῶν:

Asserit A, negat E, verum generaliter ambo.

Asserit I, negat O, sed particulariter ambo.

Ἐν τούτοις, πλὴν τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ διακρίνουσι καὶ τρόπον τῶν κρίσεων.

§ 70. **Τρόπος τῶν κρίσεων** ὀνομάζεται ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς διανοήσεως προσδιορισμὸς τοῦ κύρους τῆς δι' αὐτῶν ἐξαγγελλομένης ἀληθείας. Κατὰ τοῦτον τὸ κύρος τῶν κρίσεων εἶναι ἢ πραγματικὸν ἢ ἐνδεχόμενον ἢ ἀναγκαῖον, καὶ λέγονται.

Βεβαιωτικαὶ ἢ πραγματικαὶ κρίσεις αἱ: Υ' εἶναι Κ, καὶ Υ' δὲν εἶναι Κ· τῶν ὁποίων ἢ κατάφασις ἢ ἀπόφασις στηρίζεται ἀμέσως ἐπὶ τῆς ταυτότητος ἢ μὴ ταυτότητος τοῦ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου αὐτῶν. Ὡς: Οἱ Αἰθίοπες εἶναι μαῦροι.—Τὰ τρίγωνα εἶναι τρίπλευρα σχήματα.—ὁ κύκλος δὲν εἶναι τετραγωνίσιμος.

Προβληματικά ἢ δυνατά αἱ κρίσεις : Ὑ ἐνδέχεται νὰ ἦναι Κ· καὶ Ὑ δὲν εἶναι ἀναγκαίως Κ· αἵτινες οὔτε αὐταὶ εἶναι ἀδύνατοι, ἀλλ' οὔτε αἱ ἀντιφατικῶς ἀντίθετοι αὐτῶν Ὡς : Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς κάμῃ χρῆσιν ἰατρικῶν πιθανῶς θὰ θεραπευθῇ, ἀλλ' ὄχι ἀναγκαίως. Ὁ πλούσιος δύναται νὰ ἦναι εὐτυχής, καὶ Ὁ πλούτος δὲν φέρει ἀναγκαίως εὐτυχίαν.

Ἀποδεικτικά ἢ ἀναγκαῖαι αἱ κρίσεις : Ὑ εἶναι ἀναγκαίως Κ· καὶ Ὑ ἀδύνατον νὰ ἦναι Κ.— Διότι τὸ ἀντιφατικῶς ἀντίθετον αὐτῶν ἄγει εἰς ἄτοπον· ἐὰν δηλαδή μετατρέψωμεν αὐτὰς εἰς τὸ ἀντίθετον ποιόν, παράγεται κρίσις ἀπαγορευομένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως. Ὡς : Ἐὰν ὁ δικαστὴς εἶναι δίκαιος, θὰ καταδικάσῃ ἀναγκαίως τὸν ἔνοχον· καὶ : Πᾶσα ἔκλειψις σελήνης συμβαίνει ἀναγκαίως ὅταν ἔχωμεν πανσέληνον· καὶ δὲν δύναται νὰ συμβῇ κατ' ἄλλον τινὰ χρόνον· ἢ : Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς δὲν δύναται νὰ μὴ ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους. (Ἀφοῦ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη εἶναι μία τῶν κυριωτάτων ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.)

ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

§ 71. Ἐὰν νοήσωμεν τοὺς τέσσαρας τύπους τῶν κρίσεων Α, Ε, Ι, Ο ἐφηρμοσμένους ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης Υ—Κ, παρατηροῦμεν ὅτι ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐν τῷ ἑξῆς διαγράμματι σχέσεις.

Τουτέστι, κρίσεις τῆς αὐτῆς ὕλης, ὡς ἐκ τῆς κατὰ ποιὸν ἢ ποσὸν ἢ κατ' ἀμφω διαφορᾶς αὐτῶν εἶναι ἢ Ὑπάλληλοι, ἢ Ἀντιφατικά, ἢ Ἐναντία, ἢ Ὑπεναντία.

§ 72. Ὑπάλληλοι εἶναι αἱ μόνον κατὰ τὸ ποσὸν διαφέρουσαι κρίσεις Α Ι καὶ Ε Ο. Τούτων δὲ αἱ μὲν γενικαὶ Α καὶ Ε λέγονται ὑποτάσσουσαι αἱ δὲ ὑπ' αὐτάς μερικαὶ Ι καὶ Ο ὑποτασσόμεναι.

Ἡ μεταξὺ τῶν ὑπαλλήλων κρίσεων σχέσις πηγάζει ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν πᾶν τὸ ἐπὶ μέρος ρυθμίζεται κατὰ τὸ γένος αὐτοῦ· ἐπομένως ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν γενικῶν Α καὶ Ε ἔπεται ἡ ἀλήθεια τῶν μερικῶν Ι καὶ Ο : Ἐὰν οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀγευστος λύπης, τότε οὐδέ τινες. Καί : Ἐὰν πάντα τὰ σώματα κατέχουσι χῶρον, τότε καὶ τινά. — Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν συνθέτων κρίσεων, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ὑποθετικῶν. Ἐπίσης ἐκ τῆς μὴ ἀληθείας τῶν μερικῶν Ι καὶ Ο ἔπεται ἡ μὴ ἀλήθεια τῶν γενικῶν Α καὶ Ε. Διότι ἐὰν ἦσαν αὐταὶ ἀληθεῖς τότε, κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀρχήν, θὰ ἦσαν καὶ αἱ ὑποτασσόμεναι εἰς αὐτάς μερικαί, ὥς ἐθέσαμεν ταύτην τὴν φοράν ὡς μὴ ἀληθεῖς, καὶ θὰ εἴχομεν λοιπὸν ἀντίφασιν. Ὡστε ἐὰν δὲν ἀληθεύει ἡ κρίσις : Ἰδέαι τινὲς εἶναι ἀπραγματοποίητοι, τότε δὲν ἀληθεύει καὶ ἡ κρίσις : Πᾶσα ιδέα εἶναι ἀπραγματοποίητος· καὶ ἐὰν ἡ κρίσις : Τινὰ ζῶα δὲν ἔχουσι λευκὸν αἷμα, τότε καὶ ἡ κρίσις : Οὐδὲν ζῶον ἔχει λευκὸν αἷμα.

Τούναντίον ἐκ τῆς μὴ ἀληθείας τῶν Α καὶ Ε ἔπεται ὡς δυνατὴ μόνον ἡ μὴ ἀλήθεια τῶν Ι καὶ Ο. Διότι ἐὰν μὲν ἡ μὴ ἀλήθεια τῶν Α καὶ Ε ἀναφέρεται εἰς τε τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν αὐτῶν συγχρόνως, τότε συνεπάγεται καὶ τὴν μὴ ἀλήθειαν τῶν Ι καὶ Ο. Ἐὰν ὁμως περιορίζεται μόνον εἰς τὸ ποσὸν (ὡς ἐν ταῖς διὰ τῶν οὐ πᾶς, ἢ πάντες οὐκ ἐκφερομέναις κρίσεσι,) τότε συνεπάγεται τὴν ἀλήθειαν τῶν Ι καὶ Ο. Ἐπομένως : Ἐὰν ἡ κρίσις : Πάντα τὰ ἐγκεφαλικά μορφώματα παράγουσι πνευματικὰς ἐνεργείας, εἶναι ψευδής, δυνατὸν γὰρ ἦναι ψευδὴς καὶ ἡ κρίσις : Τινὰ ἐγκεφαλικά μορφώματα παράγουσι

πνευματικᾶς ἐνεργείας. — Ἐπίσης, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν μερικῶν, I καὶ O, ἔπεται ὡς πιθανὴ μόνον ἡ ἀλήθεια τῶν γενικῶν A καὶ E. Ἐὰν ἡ κρίσις : Ἱερογλυφικαὶ τινες γραφαὶ δὲν ἔχουσι συμβολικὴν σημασίαν, εἶναι ἀληθῆς, τότε δυνατόν γὰρ ἦναι ἀληθῆς καὶ ἡ κρίσις: Οὐδεμία ἱερογλυφικὴ γραφὴ ἔχει συμβολικὴν σημασίαν. — Καὶ εἰάν εἶναι ἀληθές, ὅτι ζῶα τινὰ προαισθάνονται τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς, δυνατόν γὰρ ἦναι τοῦτο ἀληθές καὶ ὡς πρὸς πάντα τὰ ζῶα. Τὴν τοιαύτην ἀκολουθίαν μιᾶς κρίσεως ἐκ τινος ἄλλης τὴν ὀνομάζομεν τὸ ἀμέσως συμπεραίνειν, ἄμεσα δὲ συμπεράσματα τὰς οὕτως ἀκολουθοῦσας κρίσεις.

§ 73. Ἄμεσα συμπεράσματα ὀνομάζονται αἱ κρίσεις, ὧν ἐκάστη προκύπτουσα ἐκ μιᾶς ἄλλης, ὡς συνέπεια ἐκ τοῦ ἑαυτῆς λόγου, περιέχει τὰς αὐτὰς μὲ ἐκείνην ἐννοίαν, ἀλλὰ διαφοροειδῶς συνδεδεμένας ἢ ἀποκεχωρισμένας. Καὶ εἰάν μὲν συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ κύρους τῶν γενικῶν τὸ κύρος τῶν μερικῶν κρίσεων καὶ τ' ἀνάπαλιν, αἱ οὕτως ἐξαγόμεναι κρίσεις ὀνομάζονται συμπεράσματα ἐξ ὑπαλληλείας. Ταῦτα διαφέρουσι τῶν ἐξ ὧν προέκυψαν κρίσεων μόνον κατὰ τὸ ποσόν, οὐδέποτε δὲ καὶ κατὰ τὸ ποιόν. Ἐὰν δὲ συμπεραίνομεν ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἀντιθέσεως τῶν κρίσεων, αἱ οὕτω προκύπτουσαι κρίσεις ὀνομάζονται συμπεράσματα ἐξ ἀντιθέσεως. Ταῦτα διαφέρουσι τῶν ἐξ ὧν προέκυψαν κρίσεων ὅχι μόνον κατὰ τὸ ποιόν πάντα ἀλλὰ τινὰ ἐξ αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ ποσόν.

§ 74. Ἀντίθετοι κρίσεις λέγονται γενικῶς ὅχι μόνον ὅσαι, τὸ αὐτὸ ποσὸν ἔχουσαι, διαφέρουσι κατὰ τὸ ποιόν, ἀλλὰ καὶ ὅσαι διαφέρουσι κατ' ἀμφοτέρα, τῆς ὕλης αὐτῶν οὔσης τῆς αὐτῆς. Εἰδικῶς δὲ ὀνομάζονται Ἐναντία κρίσεις ὅσαι, τὸ αὐτὸ ποσὸν ἔχουσαι, διαφέρουσι μόνον κατὰ τὸ ποιόν· τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ A E καὶ αἱ I O. Ἀντεφατικαὲ δέ, πλὴν τῶν ἐν § 42, ὅσαι διαφέρουσιν ὅχι μόνον κατὰ τὸ ποιόν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποσόν· καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ A O καὶ E I.

§ 75. Αἱ μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων κρίσεων λογικαὶ σχέσεις

ὀρίζονται τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως καὶ εἶναι ὡς πρὸς μὲν τὰς ἀντιφατικὰς αἰ ἐξῆς : Ἐὰν ἀληθεύει ἡ Α, ψεύδεται ἡ Ο· καὶ ἐὰν ἡ Α ψεύδεται, ἡ Ο ἀληθεύει. Ἐπίσης, ἐὰν ἀληθεύει ἡ Ε, ψεύδεται ἡ Ι, καὶ ἐὰν ἡ Ε ψεύδεται, ἡ Ι ἀληθεύει. Ἐπομένως δύο ἀντιφατικαὶ κρίσεις οὔτε νὰ συναληθεύωσι δύνανται, οὔτε νὰ συμπέδωνται· μία ἐξ αὐτῶν ἀνάγκη νὰ ᾖ ἀληθής. Οὕτως, ἐκ τῆς ἀληθείας τῆς κρίσεως : Πάντα τὰ φυσικὰ σώματα ἔχουσι βάρος, συμπεραίνομεν τὴν μὴ ἀλήθειαν τῆς κρίσεως : Τινὰ φυσικὰ σώματα εἶναι ἀβαρῆ· καὶ ἐκ τῆς κρίσεως : Τινὰ ἰχθυόμορφα ζῶα εἶναι μαστοφόρα, ἀληθευούσης, συμπεραίνομεν, ὅτι ψεύδεται ἡ κρίσις : Οὐδὲν ἰχθυόμορφον ζῶον εἶναι μαστοφόρον.

§ 76. Τῶν ἐναντίων κρίσεων Α καὶ Ε, ἐὰν ἡ μία ἀληθεύει, ἡ ἑτέρα κατ' ἀνάγκην ψεύδεται, ἅτε ἀντιφατικὴ τῆς πρώτης οὔσα. Ὡστε ἐκ τῆς ἀληθείας τῆς μιᾶς συμπεραίνομεν τὸ ψεῦδος τῆς ἑτέρας. Ἐὰν ἀληθεύει ἡ κρίσις : Πάντα τὰ μέταλλα εἶναι ἀπλᾶ σώματα, ψεύδεται ἡ κρίσις : Οὐδὲν μέταλλον ἀπλυῶν σῶμα. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τοῦ ψεύδους τῆς μιᾶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἑτέρας, εἰ μὴ ὡς δυνατὴν μόνον· καθ' ὅσον ψευδομένης τῆς μιᾶς τῶν ἐναντίων κρίσεων ἡ ἑτέρα δυνατὸν νὰ ἀληθεύῃ, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ μὴ ἀληθεύῃ. Ἐὰν εἶναι ψευδὴς ἡ κρίσις : Οὐδεμία ἡδονὴ εἶναι θεμιτὴ, δὲν ἀληθεύει ἀναγκαιῶς ἡ κρίσις : Πᾶσα ἡδονὴ θεμιτὴ. Ἐπομένως δύο ἐναντίαι κρίσεις δὲν δύνανται νὰ συναληθεύωσι· δυνατὸν ὅμως νὰ συμπέδωνται, ὡς αἰ ἀνωτέρω, ν' ἀληθεύωσι δὲ αἰ ὑπεναντίαι αὐτῶν, ὡς : Τινὲς ἡδοναὶ εἶναι θεμιταί, καὶ τινὲς δὲν εἶναι.

§ 77. Ἐπεναντίαι ὀνομάζονται, αἰ Ι καὶ Ο ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ὑπὸ τὰς γενικὰς ἐναντίας. Λογικῶς ἐξεταζόμεναι αἰ κρίσεις αὗται δὲν εἶναι κυρίως ἐναντίαι, ἀφοῦ δύνανται νὰ συναληθεύωσιν. Οὕτως εἶναι ἀμφότεραι αἰ κρίσεις ἀληθεῖς : Τινὰ τρίγωνα εἶναι ὀρθογώνια καὶ τινὰ τρίγωνα δὲν εἶ-

ναι ὀρθογώνια. Λογικαὶ αὐτῶν σχέσεις εἶναι αἱ ἑξῆς : Ἐὰν ἡ μία ἐξ αὐτῶν δὲν ἀληθεύει, ἔπεται ὅτι ἀληθεύει ἡ ἑτέρα, ὡς οὕσα ὑπάλληλος τῇ ἀντιφατικῶς ἀντιθέτῳ τῆς μὴ ἀληθεύουσης, ἥτις ἀληθεύουσα ρυθμίζει πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὸ κῦρος τῆς ὑπαλλήλου τῆς. Ἐὰν ὅμως μία τῶν ὑπεναντίων ἀληθεύει, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλές. Διότι ἡ ἐναντία αὐτῆς μερικὴ κρίσις δυνατὸν νὰ ᾖ ἀληθὴς καὶ δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι. Ἐν τούτοις ἡ λογικὴ σημασία τῶν ὑπεναντίων, ὡς μερικῶν καὶ τῶν δύο, δὲν εἶναι σπουδαία.

§ 78. Αἱ ἐκ τῆς ὑπαλληλίας καὶ τῆς ἀντιθέσεως τῶν κρίσεων ἄμεσοι λογικαὶ συνέπειαι προδιαγράφουσι πλήρες αὐτοτελές σύστημα λογικῶν κανόνων, διὰ τῶν ὁποίων ὁσάκις τις τῶν κρίσεων A E I O ἀληθεύει ἢ δὲν ἀληθεύει, δι' ἐν οἷον δῆποτε περιεχόμενον, ὀδηγούμεθα τί πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ μὴ ἀλήθειαν τῶν λοιπῶν. Οἱ κανόνες οὗτοι συνοψίζονται καὶ ὡς ἑξῆς :

	ἢ	ἢ	ἢ	ἢ
	A	E	I	O
	εἶναι	εἶναι	εἶναι	εἶναι
Ἐὰν ἡ A ἀληθεύει,	ἀληθής,	ψευδής,	ἀληθής,	ψευδής.
» » E »	ψευδής,	ἀληθής,	ψευδής,	ἀληθής.
» » I »	ἀμφίβολος,	ψευδής,	ἀληθής,	ἀμφίβολος.
» » O »	ψευδής,	ἀμφίβολος,	ἀμφίβολος,	ἀληθής.

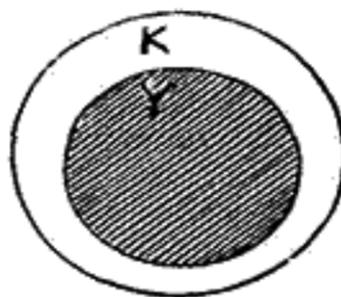
§ 79. Αἱ κατηγορικαὶ κρίσεις, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, γενικαὶ ἢ μερικαὶ οὕσαι, πότε μὲν καταφάσκουσιν ἢ ἀποφάσκουσιν ἐν κατηγορούμενον κατὰ παντός ἢ ἀπὸ παντός τοῦ πλάτους τοῦ ὑποκειμένου, πότε δὲ κατὰ τινος ἢ ἀπὸ τινος μέρους αὐτοῦ μόνον. Ἐκτὸς τούτου ὅμως καὶ τὸ πλάτος τοῦ κατηγορουμένου τὸ εἰς μέρος ἢ ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου ἀποδιδόμενον εἶναι ἄλλοτε ἄλλο. Ἐν τῇ κρίσει : Πάντα τὰ μέταλλα εἶναι ἀπλᾶ σώματα, τὸ κατηγορούμενον καταφάσκειται καθ' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ὑποκειμένου, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει μέταλλον τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ᾖ ἀπλοῦν σῶμα. Ἄλλ'

ἐνῶ ὅλον τὸ ὑποκείμενον ἀνήκει εἰς τὸ κατηγορούμενον, δὲν ἀνήκει καὶ ὅλον τὸ κατηγορούμενον εἰς τὸ ὑποκείμενον· ἐπειδὴ τὰ μὲν μέταλλα εἶναι μόνον 48 τὸν ἀριθμόν, τὰ δὲ ἀπλᾶ σώματα 63 περίπου· ὑπάρχουσι λοιπὸν 15 περιπλέον ἀντικείμενα τὰ ὅποια ἔχουσι τὸ αὐτὸ κατηγορούμενον μὲ τὰ μέταλλα. Ἐπομένως ἡ ἐννοια ἀπλᾶ σώματα ἔχει εὐρύτερον πλάτος τῆς ἐννοίας καθ' ἧς κατηγορεῖται, ἀφοῦ περιέχει ἐν ἑαυτῇ, πλὴν τῶν μεταλλῶν, καὶ 15 ἄλλα ἀντικείμενα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὁσάκις κατηγοροῦμεν κατὰ τινος ἐννοίας οὐχὶ τὸ γένος, ὑφ' ὃ εἶναι ὑποτεταγμένη, ἀλλ' ἐν οἷονδήποτε αὐτῆς γνώρισμα ὑφ' ὃ τὴν ὑπάγομεν· ὡς λ. χ. ἐν τῇ κρίσει: 'Ὁ χρυσοῦς εἶναι κίτρινος. Ἐνῶ ἐν τῇ κρίσει: Πᾶν φυσικὸν σῶμα εἶναι βαρὺ, τὸ πλάτος τοῦ κατηγορουμένου εἶναι ἀκριβῶς ἴσον πρὸς τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου, ἐπειδὴ οὐδὲν πρᾶγμα πλὴν τῶν φυσικῶν σωμάτων ἔχει βάρος. "Ὅ,τι εἶναι φυσικὸν σῶμα εἶναι βαρὺ καὶ ὅ,τι εἶναι βαρὺ εἶναι φυσικὸν σῶμα.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ κρίσις: Πᾶντα τὰ μέταλλα εἶναι ἀπλᾶ σώματα σημαίνει κυρίως, ὅτι πάντα τὰ μέταλλα εἶναι τινὰ τῶν ἀπλῶν σωμάτων, ἡ κρίσις: Πᾶν σῶμα εἶναι βαρὺ, σημαίνει, ὅτι πάντα τὰ σώματα εἶναι πάντα τὰ βαρέα.

§ 80. Αἱ τοιαῦται σχέσεις τοῦ πλάτους τῶν ὑποκειμένων καὶ τῶν κατηγορουμένων, ἰσχύουσαι καὶ διὰ τὸ ποσὸν τῶν ὑποθετικῶν κρίσεων, δύναται νὰ παρασταθῶσιν ἐν συνόψει διὰ γενικῶν σχημάτων· καὶ δὴ αἱ μὲν τῶν ἀνωτέρω γενικῶν καταφατικῶν διὰ τῶν ἀπέναντι δύο, ὧν τὸ μὲν 4ον δηλοῖ, ὅτι τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου περιέχεται ὁλόκληρον εἰς τὸ τοῦ κατηγορουμένου, εὐρύτερου ὄντος, ὡστε: πάντα τὰ Υ' εἶναι τινὰ Κ. Τὰ δὲ ἐπίλοιπα Κ δὲν εἶναι Υ'. Τὸ δὲ 5ον, ὅτι τὰ πλάτη τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορουμένου, ὄντα ἀκριβῶς ἴσα,

ΣΧ. 4

ΣΧ. 5

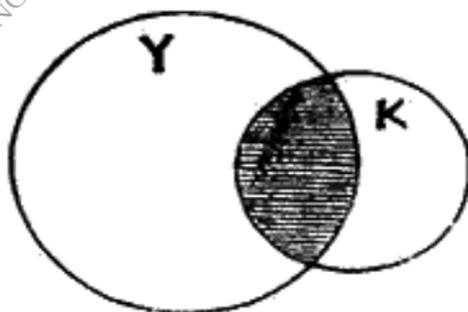

συμπίπτουσιν, ὡς δύο ἐφαρμόζοντες κύκλοι: Πάντα τὰ Υἱ εἶναι πάντα τὰ Κ· καὶ πάντα τὰ Κ εἶναι πάντα τὰ Υἱ.

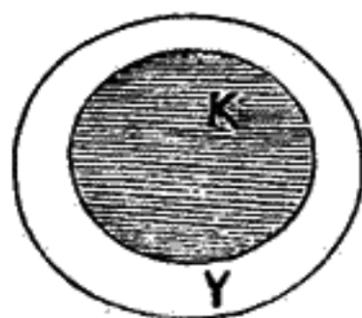
Αἱ μερικαὶ καταφατικαὶ κρίσεις δύνανται νὰ παρασταθῶσιν ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν διὰ τῶν κάτωθι σχ. 6 καὶ 7, ὧν τὸ μὲν ἕκτον δηλοῖ, ὅτι

τὰ πλάτη τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορουμένου συμπίπτουσι κατὰ τι μόνον μέρος αὐτῶν, ἀόριστον πῶσον πρὸς πῶσον:

ΣΧ. 6

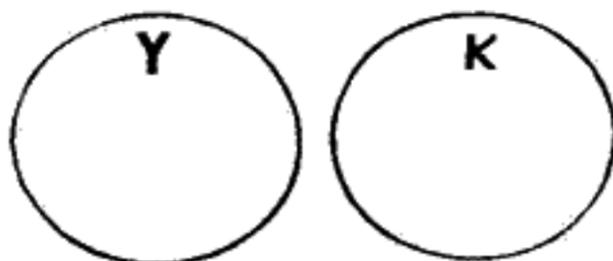
ΣΧ. 7

ὥστε τινὰ Υἱ εἶναι τινὰ Κ. Τὰ δὲ λοιπὰ Υἱ δὲν εἶναι Κ· καὶ πάλιν: Τινὰ Κ εἶναι Υἱ καὶ τινὰ δὲν εἶναι. Ἐνυδρὰ τινὰ ζῶα εἶναι ὠτόκα. Φυτὰ τινὰ εἶναι ἀμφίβια. Τὸ δὲ ἕβδομον, ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἔχει εὐρύτερον πλάτος τοῦ κατηγορουμένου, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀποκλειστικῶς ἀνήκον εἰς ἓν μέρος τοῦ ὑποκειμένου· ὥστε: Τινὰ Υἱ εἶναι πάντα τὰ Κ, τὰ δ' ὑπόλοιπα Υἱ δὲν εἶναι Κ. Καί: Πάντα τὰ Κ εἶναι τινὰ Υἱ ὡς ἐν ταῖς κρίσεσιν: Ὀρυκτὰ τινὰ εἶναι πολύτιμοι λίθοι. Γεωμετρικὰ τινὰ σχήματα εἶναι τρίγωνα.

Τέλος αἱ γενικαὶ ἀποφατικαὶ καὶ αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ παρίστανται διὰ τῶν ἐπομένων σχημάτων, ὧν τὸ μὲν 8ον, σημαῖνον τὰς γενικὰς ἀποφατικὰς κρίσεις, δηλοῖ ὅτι τὸ πλάτος τοῦ ὑποκειμένου κατ' οὐδὲν αὐτοῦ μέρος ἐφάπτεται τοῦ πλάτους τοῦ κατηγορουμένου· ἔχουσι λοιπὸν πρὸς ἀλληλα ὡς δύο χωριστοὶ κύκλοι· ὥστε: Οὐδὲν Υἱ εἶναι Κ· καὶ οὐδὲν Κ εἶναι Υἱ: Οὐδεὶς ἀστὴρ ἀκίνητος. Οὐδεμία φυσικὴ δύναμις μένει ἀδρανῆς.

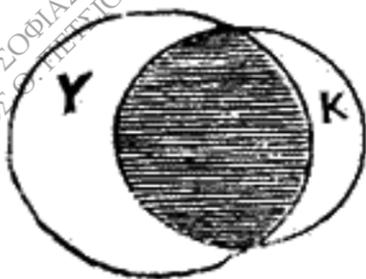
ΣΧ. 8

Τὰ 9ον καὶ 10ον σχ. δηλοῦσι πῶς τὰς ἐν ταῖς μερικαῖς ἀποφατικαῖς κρίσεσι σχέσεις τοῦ πλάτους τοῦ μερικοῦ ὑποκειμέ-

νου πρὸς τὸ κατηγορούμενον, αἴτινες ὅμως εἶναι ἔτι ἀοριστότεραι ἢ ἐν τῇ μερικῇ καταφατικῇ. Οὕτω δηλοῖ τὸ 9ον σχ. ὅτ μέρος τοῦ πλάτους τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἄγνωστον πόσον, δὲν συμπίπτει πρὸς ἐπίσης ἄγνωστον πόσον μέρος τοῦ κατηγορούμενου : Τινὰ Υ' δὲν εἶναι Κ. Ἐνθα ὅμως μένει ἄγνωστον ἐὰν μόνον τὰ τινὰ ταῦτο Υ' δὲν εἶναι Κ καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι, ἢ ἐὰν ὄχι μόνον τὰ περιὼν τις ἐκφράζεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα· ὅτε τὸ 9ον σχ. μεταπίπτει εἰς τὸ 10ον, ἐν ᾧ ὁ λευκὸς κύκλος δηλοῖ ὅτ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ νοεῖται ἐκτὸς τοῦ πλάτους τοῦ ἐσκιασμένου κύκλου.

ΣΧ. 9

ΣΧ. 10

Παρδ : Ὡστόσο τινὰ δὲν εἶναι ἔνυδρα ζῶα· ἔνυδρά τινα δὲν εἶναι ἰχθύς. Σφαιρικά τινα σχήματα δὲν εἶναι κύκλοι. Τινὲς ἄνθρωποι δὲν εἶναι εὐδαίμονες.

Τὰς σχέσεις ταύτας τόσον τοῦ πλάτους τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορούμενου, ἐν κατηγορικαῖς, ὅσον καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἡγουμένου καὶ τοῦ ἐπομένου ἐν ταῖς ὑποθετικαῖς κρίσεσι, δυνάμεθα νὰ τὰς καταστήσωμεν ἐκάστοτε συνειδητὰς πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀντιστροφῆς.

§ 81. Ἀντιστροφή κρίσεων λέγεται ἐκείνη τῶν στοιχείων αὐτῶν ἢ ἐναλλαγή, δι' ἧς τὸ ὑποκείμενον δεδομένης τινὸς κρίσεως γίνεται κατηγορούμενον, τὸ δὲ κατηγορούμενον αὐτῆς ὑποκείμενον. Αἱ διὰ τῆς τοιαύτης ἐναλλαγῆς προκύπτουσαι νέαι κρίσεις, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ εἶναι ἀναγκαῖχι λογικαὶ συνέπειαι τῶν μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορούμενου ὑφισταμένων σχέσεων, ὀνομάζονται :

Συμπεράσματα ἐξ ἀντιστροφῆς.

Ἡ ἀντιστροφή εἶναι ἢ ἀπλή ἢ κατὰ συμβεβηκὸς ἢ σὺν ἀντιθέσει.